

Kloosterkerk

7 januari 2023 – Lukas 19,11-28

ds. Rienk Lanooy

Deze dienst is ook (terug) te zien en te beluisteren via <https://youtu.be/iw7SfOe-OVM>

Gebed om ontferming

Hier zijn we,
gekomen over de drempel
van dit huis
gegaan over de drempel
van dit nieuwe jaar
en nu zijn er nog
onze eigen drempels
om over te steken:
die van de angst
van de onzekerheid
van de erkenning
dat we de plank
wel eens totaal misslaan –
maar die eigen drempels
voelen zo vaak
als onneembare hoogtes
en daarom hopen wij
dat Gij
de goddelijke moeite neemt
om naar ons toe te komen
zoals we vierden met kerstmis
en zo onze drempels
beslecht
en vertrouwen kweekt
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Hier zijn we
over de drempel
van dit huis
over de drempel
van dit nieuwe jaar
Het voelt goed
om hier te zijn
samen met anderen
die leven
van hetzelfde vertrouwen,
maar toch weer anders
dan wij.
En soms werpt dat ook
een drempel op:
het wekt wel
onze nieuwsgierigheid
het anders-zijn
van de ander
maar vaak is dat maar
voor even.
Ten langen leste kiezen we
soms toch weer
voor koekoekseenzang
boven meerstemmigheid,
Daarom bidden wij u:
Heer, ontferm U...

De drempels
van dit huis
en dit nieuwe jaar
zijn genomen –
zou ook onze wereld
zo'n nieuw begin
kunnen maken?
Dat angst
omslaait in vertrouwen
dominantie
in mededeelzaamheid
het gestook
en de leugen zwijgen.
Laten we hier
dan maar beginnen
om te oefenen
in een wonderbare
vermenigvuldiging
van goede dingen
van schoonheid
eenvoud
van alles
waar u op mikt
in uw Koninkrijk
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezing

Aus Greidanus van (voorheen) toneelgroep De Appel laat met enige regelmaat weten dat voor hem een belangrijk levensmotto is: 'Het niet kloppende inspireert'. Dat is misschien ook de kern van wat er gebeurt in de parabels die Jezus vertelt: het kan er flink schuren, het voelt ongemakkelijk aan, gaat in tegen je gevoel van wat redelijk is, eerlijk is. Het vertrouwde raakt voor even uit balans. Dat gebeurt ook in de gelijkenis die zo klinkt. We vinden die bij Lukas. En het gaat er hier en daar best onaangepast en ruig aan toe. Maar u moet het zo zien: alleen wie uit zijn evenwicht raakt, kan de wereld vanuit een ander perspectief bekijken. Met als gevolg dat je dan, zoals Micha Wertheim het in zijn oudejaarsconferentie zei 'weet wat je kwijtraakt, maar niet wat je vindt' – laten we met die ogen het verhaal lezen uit Lukas 19.

Preek

De laatste film van Woody Allen heet Coup de chance. Je kunt die titel vertalen met 'toevalstreffer', 'toevalligheid'. Het gaat er over een stel waarvan zij, Fanny, – geheel toevallig – op straat een oude klasgenoot ontmoet. Van het een komt – al even toevallig – het ander, terwijl haar man Jean, een even charmant als bezitterig type, een leven leidt waarin hij denkt alles onder controle te kunnen houden. Tekenend daarvoor is zijn modelspoorbaan, waar hij als een

ware verkeersleider regeert over alles wat zich voor hem afspeelt. En zoals hij daar meester is van zijn eigen kleine universum, zo denkt hij ook het echte leven en de liefde naar zijn hand te kunnen zetten. 'Geluk dwing je af' is zijn levensmotto. Dat is natuurlijk niet het geval, omdat het lot daar een even grote als onvoorspelbare rol in speelt.

Ik moet het wat betreft de beschrijving van Coup de chance hierbij laten, maar ik vertel u er over omdat er iets is wat Jean en zijn maakbaarheidsgeloof verbindt met het verhaal van deze morgen. En dat is wat er in de eerste zin, nog voordat de parabel begint, geschreven staat, nl. dat de mensen denken dat het Koninkrijk Gods – de nieuwe wereld – weldra zal verschijnen. Met Jezus die opgaat naar Jeruzalem kan het toch niet anders dan dat er nu voorgoed een einde komt aan de Romeinse overheersing. Hij zal het voor ze gaan regelen. Wij weten dat dat niet het geval is en de lezer van het evangelie dat een vijftigtal jaren later geschreven is, dus na de Joodse oorlog, weet dat ook heel goed. Diezelfde lezer weet namelijk dat, toen het werkelijk geprobeerd werd bij de opstand van de Zeloten tegen de Romeinse bezetter, dat wel leidde tot de verwoesting van Jeruzalem maar niet tot de komst van het Koninkrijk.

Lukas zegt met zoveel woorden: het Koninkrijk Gods is niet een kwestie van de dingen naar je hand zetten, van controle hebben en hard werken – of zoals Jezus het elders bij hem zegt: Het Koninkrijk laat zich niet berekenen, aanwijzen. Het ligt niet binnen je macht. Gods wezen ligt in het worden, zegt de theoloog Jüngel, God is niet vast te leggen, maar altijd in beweging, een gebeuren. God is ieder ogenblik nieuw (Schillebeeckx). En zo is ook met het Koninkrijk. Het is niet het resultaat van je handelen. Het is eerder andersom: het wil er de bron van zijn, van wie je bent en wat je doet. Het is er, opeens en zomaar, en als je het gewaar wordt, dan doet het iets met je: het roept je op, daagt je uit, het geeft en vraagt – je moet er iets mee. In essentie: je wordt als mens uitgenodigd er je vertrouwen op te stellen.

En precies daarover gaat die gelijkenis die Jezus dan uitspreekt: over vertrouwen. Hij vertelt: een man van voornaam afkomst gaat buitenslands en geeft aan elk van tien van zijn dienaren honderd drachmen, ieder evenveel. Dat is een relatief klein geldbedrag. Waar ze voor staan, die honderd drachmen, staat er niet bij. Bertold Brecht nam de gelijkenis nogal letterlijk door haar door een economische bril te bekijken. En hij deed dat kritisch. Dat Jezus de religieuze regels over het verdienen van geld met behulp van rente met voeten treedt, is nog tot daaraan toe. Dat past nog wel bij zijn onaangepaste gedrag. Wat Brecht meer dwars zat was de kapitalistische idee van 'geld maken met geld'. Aan het einde van zijn *Dreigroschenroman* droomt een van de romanfiguren van een proces waarin hij Jezus aanklaagt omdat de opbrengsten waarvan de parabel spreekt (tien- en vijfvoudige winst) alleen zijn te behalen als je armen uitbuit. De aangeklaagde Jezus verdedigt zich nog door te stellen dat door ijver en goede handel zulke rendementen best haalbaar zijn, maar als hem gevraagd wordt welke dat dan zijn, kan hij niet anders zeggen dan dat hij voor economische zaken en details geen interesse heeft. Aldus Brecht.

Brecht heeft natuurlijk gelijk als je de parabel zo leest, zeg maar: met de ogen van de Quote 500. Het afgelopen jaar werden de allerrijksten ter wereld 1500 miljard dollar rijker. En dichtbij en ver weg zijn er zo talloos veel meer mensen die niet weten hoe ze deze dag, deze week, dit nieuwe jaar de touwtjes aan elkaar moeten knopen. Het is al erg genoeg en vraagt om een herverdeling van wat we hebben. Maar het is de vraag of het Jezus in zijn gelijkenis inderdaad gaat om de harde pecunia. Dan had er toch ook ergens in de kleine lettertjes hebben moeten staan dat de 'in de gelijkenis behaalde rendementen geen garantie bieden voor de toekomst'.

Daarom vermoed ik dat het hier om iets anders gaat en het er daarom eigenlijk niet toe doet wat er nu precies met die drachmen wordt bedoeld. In de gelijkenis draait het immers wel om geld, maar het gaat er over vertrouwen; het gaat er over de vraag wat je doet met wat je krijgt, met

dat waarover je geen macht hebt, wat niet maakbaar is, maar wat je van alzo hoge toevalt. Als iets van dat Koninkrijk je toevalt – noem het Gods geest, noem het liefde, noem het vrede, vergeving, oprechtheid, schoonheid, oog voor de kwetsbaarheid van onze wereld, noem het een zo heel ander verhaal van gulheid, hoop, geduld, noem het je eigen leven (met die Woody Allen'se wijsheid dat er een kans van 1 op 400 miljard is dat je er überhaupt bent) – vul maar aan – als iets van dat Rijk je toevalt, durf je je daar dan aan toe te vertrouwen? Durf je daar dan ruimte voor te maken en te zeggen: ja, daar gaat het nu werkelijk om, daar wil ik wel mee, voor, vanuit leven?

Ik weet natuurlijk niet hoe u het nieuwe jaar bent ingegaan. De verwachtingen zullen uiteenlopen. Nu eens is het vooral de persoonlijke situatie die je gemoed bezighoudt: er is iets om naar uit te zien, of er is iets om tegenop te zien; of het gaat gewoon rustig zijn gangetje. Dan weer, of daar dwars doorheen, is er een ongemakkelijke onrust voelbaar over hoe het de wereld met al haar strijd vergaat, hoe de zucht naar dominantie de verhoudingen op scherp zet. Dan is er dat onmachtige gevoel dat we met z'n allen dansen op een vulkaan, zonder te weten of – en wanneer – die zal uitbarsten. En lukt het dan nog met dat vertrouwen?

Bij zijn terugkeer roept de heer drie van zijn tien dienaren ter verantwoording. De eerste heeft het tien- en de tweede het vijfvoudige verdiend. Nu ja, zo las ik het eerst, in de zin van: kijk eens wat ik voor elkaar gebokst heb! Maar letterlijk zegt de dienaar zo iets als: uw 100 drachmen hebben er nog eens 10 x 100 drachmen bijverdiend. Alsof niet hij het was, maar alsof die goede dingen van het Koninkrijk het zelf hebben gedaan. En misschien is dat ook wel zo: dat vriendelijkheid andere vriendelijkheid oproept, schoonheid nieuwe schoonheid, vergeving wederom vergeving, en dat een beetje liefde weer andere, ja, soms méér liefde oproept, misschien wel die onmogelijke liefde voor je vijand – ja, dat dat Koninkrijk aan elkaar hangt van al die stromen van goedheid die de ketenen van grimmigheid doorbreken.

En dat je van die beweging deel gaat uitmaken, dat vraagt vertrouwen. En precies daarom krijgt die derde dienaar zo ongelofelijk op zijn falie. Dat is niet omdat hij lui is. Dat soort moralisme – over woekeren met je talenten, inmiddels verworpen tot een soort seculiere arbeidsmoraal – is de bijbel vreemd. Niet op luiheid wordt die derde aangesproken, maar op zijn angst, zijn gebrek aan vertrouwen. Ze zijn ons ook niet vreemd, die angsten, de angst voor jezelf: 'Ik kan nu eenmaal niks', angst voor de ander: 'Straks val ik door de mand'. Angst voor een gebrek aan waardering: 'Ik werk me een ongeluk, maar het applaus gaat altijd naar de ander'. Angst voor het verleden dat je achtervolgt, angst voor de toekomst, met zijn keuzestress, angst voor het onontkoombare heden, waaraan geen mens ontsnappen kan.

Uit die angst komt die kritiek van die derde dienaar op zijn heer voort. En zoals we uit eigen ervaring wel weten, wordt zijn angst voor zijn strenge heer een zelfvervullende profetie: zijn heer blijkt een strenge heer te zijn.

Heb vertrouwen! zegt de parabel, en ik moet denken aan wat Ton Koopman kort geleden in een interview vertelde. Toen hij voor eerst Händels Messiah dirigeerde bij de New York Philharmonic was er amper repetitietijd en in de spaarzame tijd die hij had moest hij de musici uitleggen hoe ze een ordentelijke baroktriller moesten spelen. Het ging moeizaam. Maar op een gegeven moment stond de eerste celliste op. Zij sprak het orkest toe en zei: 'Je ziet toch dat hij muzikaal is, waarom doen jullie dan niet wat hij zegt?' U begrijpt wel: Het ging natuurlijk niet om de techniek van de triller, maar om het vertrouwen in de competentie van de dirigent

Daarmee begint het. Met vertrouwen dat het Koninkrijk al lang zijn weg in deze wereld gevonden heeft, dat het visioen van een kind dat de wereld een nieuw verhaal voorhoudt, altijd

weer opnieuw ergens voet aan de grond krijgt. En dat je dat gaat zien. En nee, daarmee overzie je bij lange na niet alles wat het nieuwe jaar ons brengen gaat. Maar erg is dat niet. Martin Luther King zou eens gezegd hebben: 'Als je vertrouwen hebt, hoef je niet de gehele trap te zien om de eerste stap te zetten'.

Moge dat zo zijn, in dit jaar onzes Heren 2024.

bronnen

Joseph A. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke*, New York: Doubleday 1985

Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, EKK I/3, Mt 18-25, p. 498

Ton Koopman in dagblad Trouw op 5 januari 2024

Gebeden, stil gebed en onze vader

Trouwe God, wij danken u voor een nieuw jaar voor de tijd van leven die ons gegeven wordt. Wij bidden dat wij zorgvuldig omgaan met onze tijd dat niet de klok ons leven regeert, maar wie en wat er op onze weg komt aan mensen en situaties die onze inzet en vertrouwen vragen.	voor uw kerk, ook deze dat wij ons niet blindstaren op haar overlevingskansen maar eenvoudig leven uit de woorden van vertrouwen die hier klinken in ons persoonlijk en maatschappelijk bestaan.	op hun levenspad, ouders, verzorgers, docenten, extra helpers, de leiding van de Kinderdiensten.
Wij bidden om heil en zegen	Wij bidden voor de kinderen die morgen weer naar school gaan nu het gewone leven weer gaat beginnen voor allen die hen begeleiden	Voor zieken en eenzamen die zo graag aan het gewone leven zouden deelnemen maar dat nog niet of niet meer kunnen, bidden we en we noemen met name... en we voegen daar in stilte aan toe wie en wat ons zelf het meeste bezighoudt...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!